

Содель Олександр Сергійович

аспірант

Київського національного лінгвістичного університету

Содель Александр Сергеевич

аспирант

Киевского национального лингвистического университета

Sodel Oleksandr

Postgraduate of

Kyiv National Linguistic University

ЗАСТОСУВАННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЯК СПОСІБ ВІДТВОРЕННЯ СЕМАНТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ АНЕКДОТІВ

ПРИМЕНЕНИЕ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИХ ПЕРЕВОДЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ КАК СПОСОБ ПЕРЕДАЧИ СЕМАНТИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ АНЕКДОТОВ

APPLICATION OF LEXICAL-SEMANTIC TRANSLATIONAL TRANSFORMATIONS AS A MEANS OF RENDERING THE SEMANTIC FEATURES OF ENGLISH ANECDOTES

Анотація. У статті розглянуто лексико-семантичні перекладацькі трансформації як засіб передачі у перекладі семантичних особливостей англійськомовних анекдотів, зумовлених різницею мовних картин світу англійців та українців, що впливають на лексико-семантичну структуру порівнюваних мов. Обґрунтовано застосування диференціації, генералізації, конкретизації та модуляції як засобів подолання розбіжностей між англійською та українською мовами.

Ключові слова: анекдот, інконгруентність, комічне, перекладацька трансформація, лексико-семантичні трансформації.

Аннотация. В статье рассмотрены лексико-семантические переводческие трансформации как средство передачи при переводе семантических особенностей англоязычных анекдотов, обусловленных разницей языковых картин мира англичан и украинцев, влияющей на лексико-семантическую структуру сравниваемых языков. Обосновано применение дифференциации, генерализации, конкретизации и модуляции как средств преодоления различий между английским и украинским языками.

Ключевые слова: анекдот, инконгруэнтность, комическое, переводческая трансформация, лексико-семантические трансформации.

Summary. The article deals with lexical-semantic translational transformations as a means of rendering the semantic peculiarities of English anecdotes caused by the differences between the linguistic pictures of the world of the English and Ukrainian that influence the lexical-semantic structure of the compared languages. The use of differentiation, generalization, concretization and modulation as means of overcoming differences between the English and the Ukrainian languages is justified.

Key words: anecdote, incongruity, comic, translation transformation, lexical-semantic transformations.

Вступ. Семантичні відмінності англійської та української мов проявляються в широкому розповсюдженні полісемії в англійській мові та меншому — в українській, що зумовлює необхідність розширення, звуження або модифікації лексичного значення одиниці при перекладі шляхом

застосування лексико-семантичних перекладацьких трансформацій при перекладі англійськомовних анекдотів українською мовою.

Мета статті — вивчити особливості застосування диференціації, генералізації, конкретизації та модуляції як засобів подолання семантичних роз-

біжностей між англійською та українською мовою при відтворенні в українськомовних перекладах англійськомовних анекдотів.

Виклад основного матеріалу. Застосування трансформації диференціації при відтворенні в українськомовних перекладах англійськомовних анекдотів зумовлене наявністю в одного слова декількох лексичних значень (полісемії), що зумовлює необхідність обирати один із можливих варіантів перекладу залежно від контексту. Зокрема, шляхом застосування диференціації перекладач отримує можливість адаптувати текст перекладу до норм мови перекладу, наприклад: *What did the 0 say to the 8? Nice belt!* [5] — *Що нуль сказав вісімці? Класний пояс!* [1]. В анекдоті текстовий концепт комічного (далі — ТКК) зовнішність ‘APPEARANCE’ вербалізовано шляхом обігрування зовнішніх відмінностей між цифрами 0 та 8 на основі приписування їм здатності носити одяг, що являє собою порушення норм буття. Комічно маркованим контекстом (далі — КМК) постає фраза *Nice belt!* як відповідь на загадку. Прикметник *nice* ‘гарний’ при перекладі наведеного анекдоту відтворено як *класний*, тобто з метою адаптації анекдоту до норм мови перекладу перекладач обирає варіант перекладу із сленговим забарвленням. Застосування наведеної трансформації дозволяє передати в перекладі близькі стосунки між цифрами, оскільки використання сленгу більш типово для близьких стосунків, а не для офіційних.

Однак частіше диференціація використовується з метою збереження гри слів, заснованої на полісемії: *Two spiders were playing football in a saucer. One says to the other: «I'm getting really bored with this.» The other says: «Don't worry, we're playing in the cup next week»* [5] — *Двоє павуків грали в футбол у блюдці. Один каже іншому: «Мені стає дуже нудно». Інший каже: «Не хвилюйся, наступного тижня ми вже гратимемо в кубку»* [1]. Комічне в наведеному анекдоті створюється на основі поєднання в одному контексті ключових концептів комічного (далі — ККК) ТВАРИНА ‘ANIMAL’ і ТКК СПОРТ ‘SPORT’, останній вербалізується іменником *cup* ‘чашка’. Однак для створення гри слів потрібно враховувати можливість використання іменника *cup* у контексті *world cup* ‘кубок світу’, тому при перекладі більш доцільним є застосування іменника *кубок*, що може називати як реальний предмет, так і вид змагань: *Не хвилюйся, наступного тижня ми вже гратимемо в кубку.*

Застосування генералізації, своєю чергою, зумовлене необхідністю уникати використання в перекладених анекдотах реалій англомовного світу, невідомих українському читачеві. Розглянемо на прикладі: *Our 25-year-old son moved back home with an eye toward socking away money to buy a condo. We never bothered asking how long he'd planned to stay, but I got a pretty good idea when I walked into his room recently. In the corner was a milk jug with a few coins in it and a label that read «Condo down*

payment» [4] — *Наш 25-річний син повернувся додому, плануючи збирати гроші на власне житло. Ми ніколи не хвилювались, не питали, як надовго він планував залишитися, але все чудово зрозумів, коли одного разу зайшов до його кімнати. У куті був молочний глечик з кількома монетами, а на ньому написано «На житло»* [2]. ККК ГРОШІ ‘MONEY’ в анекдоті в КМК *Condo down payment* репрезентує невміння молоді накопичувати, що викликає занепокоєння у старшого покоління. Іменник *condo* ‘кондомініум’, що використовується в цьому КМК, позначає тип житла сумісної власності, який ще не є розповсюдженим в Україні, тому при перекладі більш доцільним варіантом постає *житло* як мета накопичення, оскільки тип житла в анекдоті не має принципового значення: *На житло.*

Генералізація також застосовується при використанні в анекдотах власних назв, наприклад, назв лікарських засобів: *At the salon, I overheard the receptionist admit to another customer, «I haven't taken my vitamins today. I'm walking around unprotected.» The customer commiserated with her. «I haven't taken my Prozac today — everyone's walking around unprotected»* [4] — *У салоні я почув, як ресепшніст каже клієнтові: «Я сьогодні не приймав вітаміни, я незахищений». Клієнт погодився. «Я сьогодні не приймав заспокійливе — тут кожен незахищений»* [1]. ТКК АГРЕСІЯ ‘AGGRESSION’ в анекдоті вербалізовано з використанням власної назви *Prozac* — назви заспокійливого засобу. Різниця в системах медицини англійського та українського суспільства зумовлює нерозповсюдженість такого препарату в українській культурі, тому при перекладі обирається гіперонім *заспокійливе*, що досить точно вербалізує ТКК АГРЕСІЯ ‘AGGRESSION’ у перекладі: *I haven't taken my Prozac today — everyone's walking around unprotected — Я сьогодні не приймав заспокійливе — тут кожен незахищений.*

Випадки застосування конкретизації як засобу передачі при перекладі семантичних особливостей англійськомовних анекдотів включають необхідність звуження обсягу понять, що використовуються в КМК, з метою уточнення сенсу комічної ситуації. Конкретизація здебільшого використовується при перекладі слів, які відповідно до контексту можуть виражати абсолютно різні значення, тому в перекладі постає необхідність звуження таких значень: *A male ostrich was chasing two female ostriches. The one female said to the other, «He's starting to gain on us, we better hide!» So, they stopped and stuck their heads in the sand. The male ostrich said, «Hey, where'd they go?»* [5] — *Страус-самець переслідував двох страусів-самок. Одна самка каже іншій: «Він починає нас наздоганяти, ховаймося!» Тож вони зупинилися і сховали голови в пісок. Страус-самець сказав: «Гей, а куди вони поділися?»* [1]. В анекдоті вербалізовано ККК ТВАРИНА ‘ANIMAL’ і СТЕРЕОТИП ‘STEREOTYPE’ у контексті КМК *Hey, where'd they go?*, що демонструє

такий стереотип: якщо страус ховає голову в пісок, він вважає, що його ніхто не бачить. У КМК застосовано дієслово *go* 'іти', 'іхати' тощо, однак у перекладі важливо пояснити, що страус помітив зникнення тварин, не розуміючи причини, тому в перекладі застосовується дієслово з більш вузьким значенням *поділися*: *Гей, а куди вони поділися?*

Застосування конкретизації зумовлюється необхідністю слідувати стилістичним нормам української мови у наступному анекдоті: *How many mystery crime novel writers does it take to change a lightbulb? One, but he has to give it a really good twist* [5] — *Скільки потрібно авторів детективних романів, щоб змінити лампочку? Один, але він повинен зробити дійсно несподіваний поворот* [1]. Комічне в анекдоті базується на зіткненні в одному контексті ТКК ПОВУТ 'EVERYDAY LIFE' і ТКК МИСТЕЦТВО 'ART', утілених у КМК *One, but he has to give it a really good twist*, де гра слів базується на основі полісемії слова *twist* 'поворот (фізичний процес)' і 'сюжетний поворот'. *Good* у наведеному КМК із метою збереження гри слів передається більш конкретним словом *несподіваний* (кліше *несподіваний сюжетний поворот*), що дозволяє акцентувати увагу на обох значеннях іменника *twist*.

При перекладі англійськомовних анекдотів українською мовою застосування модуляції зумовлене необхідністю апелювати до явищ, відомих і зрозумілих адресатові перекладу, що вимагає у деяких випадках заміну слів чи словосполучень словами чи словосполученнями, логічно пов'язаними з ними. Застосування модуляції при перекладі анекдотів може пояснюватися необхідністю зміщення акценту з причини на наслідок або навпаки, наприклад: *An exhausted hunter out in the wilds stumbled into a camp. «Am I glad to see you!» he said. «I've been lost for 3 days.» «Don't get too excited, friend,» the other hunter replied. «I've been lost for 3 weeks»* [3] — *Смертельно втомлений мисливець в глухом лісі ледве вийшов на чийсь табір. «Як я радий тебе бачити! — сказав він. — Я блукаю вже 3 дні!» «Занадто не радій завчасно, друже, — відповів другий мисливець. — Я блукаю вже 3 тижні»* [1]. Комічне, втілене в КМК *I've been lost for 3 weeks*, базується на протиставленні цього висловлювання висловлюванню *I've been lost for 3 days*, що демонструє безнадійність ситуації, у якій опинилися персонажі анекдоту. При перекладі КМК *I've been lost for 3 weeks* слово *lost* 'загублений' передається наслідком цього явища *блукаю*, що дозволяє продемонструвати безнадійність спроб знайти шлях додому: *Я блукаю вже 3 тижні*.

Розглянемо ще один приклад: *«Do you believe in life after death?» the boss asked one of his younger employees. «Yes, sir.» «Well, then, that makes everything just fine,» the boss went on, «About an hour after you left early yesterday to go to your grandfather's funeral, he stopped in to see you»* [3] — *«Ви вірите в життя після смерті?» — запитав начальник*

у одного зі своїх молодих підлеглих. «Так сер.» «Що ж, тоді все в повному порядку, — продовжив начальник. — Приблизно через годину після того, як ви вчора пішли раніше, щоб встигнути на похорон вашого дідуся, він зайшов, щоб з вами побачитися» [2]. КМК СМЕРТЬ 'DEATH' в анекдоті вербалізовано іронією в КМК *About an hour after you left early yesterday to go to your grandfather's funeral, he stopped in to see you*. Застосування дієслова *stopped in* 'зупинився' у цьому контексті описує ситуацію, коли дідусь співробітника проходив повз його роботи, займаючись своїми справами, і лише зупинився для того, щоб відвідати онука. В українській мові застосовується дієслово *зайшов*, яке передає навмисний візит на роботу онука, що дозволяє продемонструвати активну поведінку родича: *About an hour after you left early yesterday to go to your grandfather's funeral, he stopped in to see you — Приблизно через годину після того, як ви вчора пішли раніше, щоб встигнути на похорон вашого дідуся, він зайшов, щоб з вами побачитися*.

Застосування модуляції є доцільним також при передачі складних професійних термінів, наприклад: *A man in hospital who had recently undergone a very complicated operation complained to the nurse about a bump on his head and a terrible headache. Since his operation had been an intestinal one, the nurse was worried that he was suffering from post-operative shock. She reported it to the Doctor, who said, «Don't worry about him, he does have a bump on his head. Halfway through the operation we ran out of anesthetic»* [3] — *У лікарні чоловік, який недавно переніс дуже складну операцію, покаржився медсестрі на шишку на голові і на жахливий головний біль. Оскільки його операція зачіпала кишечник, медсестра турбувалася, чи не страждає він від післяопераційного шоку. Вона повідомила про це лікареві, який сказав: «Не турбуйтеся про нього, у нього насправді шишка на голові. Посеред операції у нас скінчився наркоз»* [1]. КМК КМІТЛИВІСТЬ 'CLEVERMESS' в анекдоті передається описом ситуації, коли під час операції дія знеболювального припинилася, тому лікар просто вдарив пацієнта для того, щоб той втратив свідомість, і можна було продовжити операцію: *Halfway through the operation we ran out of anesthetic*. Іменник *anesthetic* 'знеболювальний засіб' в українському перекладі замінюється іменником *наркоз*, що передбачає заміну назви засобу назвою стану, в який вводиться пацієнт у результаті використання цього засобу: *Halfway through the operation we ran out of anesthetic — Посеред операції у нас скінчився наркоз*. Застосування модуляції, таким чином, дозволяє пояснити адресатові анекдоту сенс дій лікаря.

Висновки. Засобом подолання семантичних відмінностей між англійською та українською мовами визначено лексико-семантичні перекладацькі трансформації, які передбачають розширення, звуження або модифікації лексичного значення одиниці при перекладі. Диференціація полягає в уточненні

значення слів у комічно маркованих контекстах при перекладі з метою надання більш докладної характеристики комічній ситуації, утіленій в анекдоті. Конкретизація та генералізація покликані звужувати чи, відповідно, розширювати обсяг понять, які використовуються в комічно маркованих контекстах, з метою уточнення сенсу, закладеного

в анекдоті (конкретизація), або уникнення використання в перекладених анекдотах реалій англійського світу (генералізація). Модуляція дозволяє зробити лексичну одиницю більш зрозумілою для адресата анекдоту в перекладі шляхом заміни слів чи словосполучень словами чи словосполученнями, логічно пов'язаними з ними.

Література

1. Англійський гумор. Найкращі анекдоти та приколи українською [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://anekdotu.org.ua/other/anhlijskuj-humor.html>
2. Англійські жарти і анекдоти [Електронний ресурс] / TeachEng.info. — Режим доступу: <https://teacheng.info/humor/jokes>
3. Анекдоты на английском языке: Озвученные анекдоты на английском языке с переводом [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://tonail.com/анекдоты-на-английском-языке>
4. Jokes Section [Internet resource] / Reader's Digest. — Access mode: <https://www.rd.com/jokes/>
5. Wiseman R. 1001 Jokes [Internet resource] / R. Wiseman. — Access mode: <https://richardwiseman.files.wordpress.com/2011/09/jokes1.pdf>